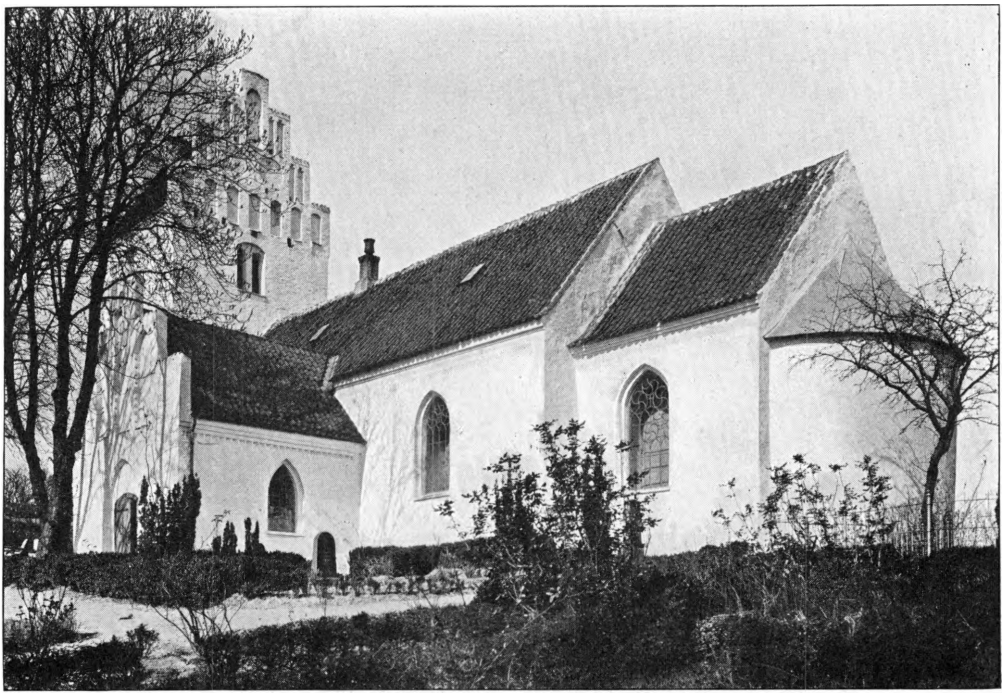

M. M. 1914

Fig. 1. Udby. Ydre, set fra Sydøst.

UDBY KIRKE

BAARSE HERRED

Kirken nævnes i Roskildebispens Jordebog fra o. 1370 blandt det Gods, der laa under den Bispen tilhørende Gaard Lekkende, og den har siden stadig fulgt denne Gaard; ved Reformationen kom den i Kronens Eje, hørte fra 1708 under det vordingborgske Rytterdistrikt, og blev 1774 solgt sammen med Lekkende, der endnu ejer den[1]. I Følge Præsteindberetningen 1755 fandtes »30 Alen fra Kirkegaardens Mur mod Syd et Kildevæld, som udgaves for at have været en saakaldt hellig Kilde, men da havde tabt sit Renommée«[2]. Alterkalken skal være taget fra Troldene. Den store Klokke var efter en stedlig Tradition, optegnet efter N. F. S. Grundtvig, ønsket til Frue Kirke i København, men Præsten Pastor Runge, der selv var Klokkestøber, slog et Stykke af den; det fløj ud i Gadekæret, som derfor kaldes Klokkekæret; Klokken blev da i Udby. Traditionen er en Variant af et almindeligt Vandresagn. — Om Gunner Hane, se S. 918[3].

Kirken ligger i den søndre Del af Byen paa et Højdedrag, der umiddelbart Vest for Bygningen hæver sig til et af Sognets højeste Punkter, hvorfra man har Udsigt over Smaalandshavet. Paa Bakken, der nu er inddraget i Kirkegaarden, rejstes 1883 en Mindesten for N. F. S. Grundtvig. Mod Syd, Øst og delvis mod Nord har den træbevoksede Kirkegaard sengotisk *Hegnsmur* af Munkesten, blandet med Skifter af Kridtkvadere; den følger Terrænets Bugtninger. I Østmuren mod Præstegaardshaven findes en lille, samtidig

Dørportal med rundbuet Dør og derover fem Kamtakker, munketeglhængte ligesom den tilstødende Del af Muren. I Nordmuren ud for Skibets vestre Del er en Dobbeltportal fra o. 1600 eller senere, med fladrundbuet Port og Dør og med tre meget lave Kamtakker over hver Aabning. I Sydmuren findes en lille, uoverbygget Laage fra senere Tid.

Bygningen bestaar af romansk Apsis, Kor og Skib, romansk Vestforlængelse af Skibet, tre gotiske Tilbygninger: Vaabenhus paa Skibets Sydside, Sakristi paa Nordsiden og Taarn, samt moderne Ligkapel paa Skibets Nordside.

Den romanske Granitkirke er opført af ret store Sten, lagte i regelmæssige

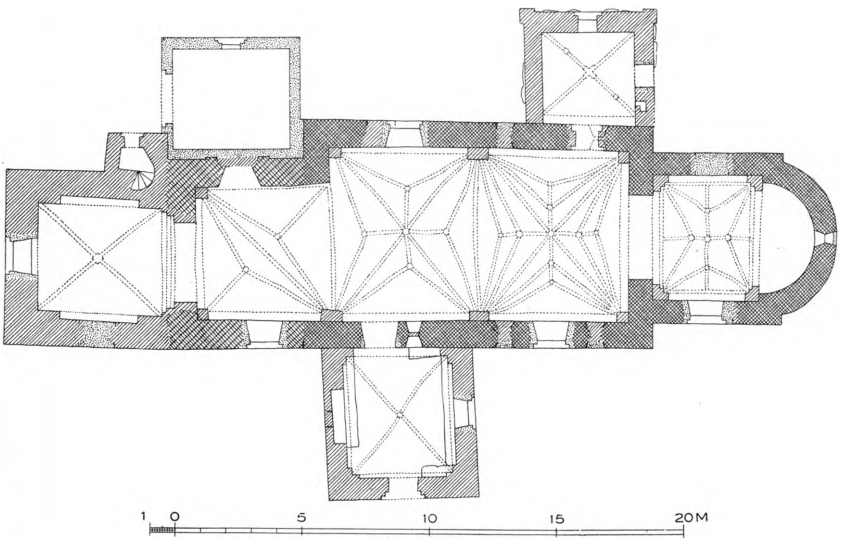

Fig. 2. Udby. Plan. 1:300. Maalt af Arne Nystrøm 1929.

Skifter med Hjørnekvadre. Til Enkeltheder er brugt Kridtkvadre. Oprindelig Murbehandling, med Rillefuger, ses paa Overvæggene. Apsis har et i den ydre Murflugt tilmuret Østvindue med Rest af Trækarm. I Koret er der ikke bevaret oprindelige Vinduesspor. I hver af Skibets indtil 5,75 m høje Langmure har der været tre Vinduer, hvoraf de to østre paa Sydsiden er tilmurede med smaa Mursten i ydre Murflugt, medens det vestre (siden 1885) kun er lukket i Lysningen (ydre Højde 130 cm, Buetoppen o. 75 cm under Murkronen). Det er muret af riffelhuggede Kridtkvadre (Fig. 3) med Rester af en Trækarm, hvis Bueparti dog mangler; over det vandrette Stenskifte, som begrænser Aabningen forneden, har der sikkert været en ganske svagt skraanende Undersmig. Af Nordsidens Vinduer staar det østligste tilmuret med Munkesten ind mod Skibet, men synligt som Niche paa Sakristiloftet, ligeledes muret af Kridtsten med flad Saalbænk. I Lysningen (108 × 38 cm) sidder her en velbevaret Trækarm med Glasfals, hvori Jernsøm; Buens øvre Del er skaaret

af et særligt Træstykke og baade i dens Top og midt paa Siderne findes Indsnit til et forsvundet Sprossekors. Nordsidens Midtvindue er helt tilmuret, det vestre forsvundet. Skibets Syddør er endnu i Brug og har bevaret sit rundbuede Inderparti. Norddøren er tilmuret i begge Murflugter, men ses dog ogsaa at have haft indre Rundbue. Den runde Triumfbue, der ikke har Kragsten, er undermuret 1885. Apsis dækkes af et Halvkuppelhvælv. Korets Overvægge er af Kridtkvadre, der paa Østgavlen naar 10—20 cm højere end den nuværende Tagfod, til Underkanten af en oprindelig Loftsbjælke. I Gavltrekanten, som over denne Højde er af Kampesten, ses svage Aftryk af det romanske Tagværk, og i Triumfgavlen, der over oprindelig Bjælkehøjde er af blandet Kamp og Kridt, findes en Rest af dette Tagværks Aasbjælke, gaaende gennem hele Murens Tykkelse, samt Aftryk af Tagets Plankedække. Det forsvundne Tømmerværk maa have været rejst før Gavlenes Opmuring og kan i Hovedsagen rekonstrueres.

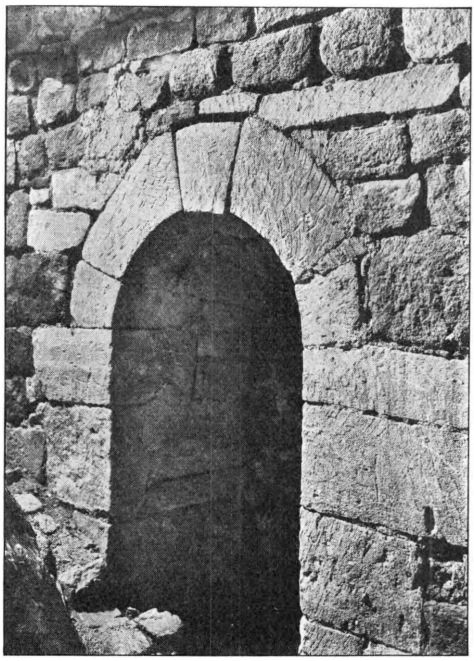

M. M. 1916

Fig. 3. Udby. Romansk Vindu over Vaabenhuset.

Vestforlængelse. Allerede i senromansk Tid forlængedes Skibet mod Vest. Den oprindelige Vestgavl blev nedbrudt med Undtagelse af de kvadermurede Hjørner, og medens Forlængelsens Sydmur nogenlunde flugter med den oprindelige, rykkedes dens Nordmur — meget mod Sædvane — indad, saa at Tilføjelsen blev smallere end Skibet. Sydmuren er af raa Kamp; Nordmuren, der nu desværre er skalmuret ved Opførelsen af det moderne Ligkapel, havde i nedre Halvdel Granitkvadre, og dens Skraakantsokkel brødes af en fremspringende Portalkarm, opført af Kamp og Kridtsten i vekslende Skifter og med et rundbuet Dørstik af Munkesten. Dørens endnu synlige Inderparti er ligeledes rundbuet, lavere end den gamle Norddør. Syddør findes ikke. Vestgavlen er af Kridt med lidt Kamp og Tegl; i dens øverste Spids, der overvejende er af Munkesten, findes en rundbuet Gavlglug, siddende i det romanske Skibs Længdeakse. Indtil samme Højde som en stor Afsats nederst i Vestgavlen har den nordre Overvægs ujævne Vægflade været hvidkalket over en meget grov, halvvejs dækkende Mørtel; den derved markerede Loftshøjde svarer nogenlunde til Skibets oprindelige Del. At Vestforlængelsen skulde

være Underdelen til et ældre Taarn, gøres absolut usandsynligt ved selve Anlæggets Plan og ved Tilstedeværelsen af Norddøren.

Gotiske Ændringer og Tilbygninger, alle af Munkesten i Munkeskifte. *Hvælv.* Omkring 1400 er i Koret blevet indbygget et rigt Stjernehvælv, der mod Sædvane ikke har Krydsribber, men er retvinklet delt (Fig. 4); de pærestavprofilerede Ribber mødes i runde Slutsten af Kridt (ingen Overribber). Hvæl-

V H 1928

Fig. 4. Udby. Kalkmalerier paa Korets Hvælv.

vingskappernes Vægkanter har svære afrundede Profiler, der sammen med Ribberne løber ned paa Hjørnepiller med facetskaarne Vederlag[4].

Lidt yngre, men i Hovedformen beslægtede, er Skibets Hvælv, hvis svære, firkantede Vægpiller har et gnidret profileret Kapitælled; Skjoldbuerne er skraakantede, Gjordbuen pærestavprofileret som Korhvælvets Ribber. De simple Kvartstensribber danner i Østhvælvet en Dobbeltstjerne, i Midthvælvet en Enkeltstjerne og i Vestforlængelsens Hvælv en irregulær Figur; de runde Slutsten er af Kridt (paa Oversiden markeres Diagonalribberne af brede Overribber, med Løbere vekslende med skæve, i Kapperne indstukne Bindere).

Fra o. 1500 stammer det anselige *Vaabenhus* foran Syddøren. Dets Dør sidder i et spidsbuet Spejl, hvis Kant er skraafaset. Flankemurene har under

Gesimsen et Savskifte; i den femtakkede Gavl er der tre Højblændinger, de to spidsbuede, Midtblændingen spidst trekløverbuet, og de brede Helstens Mellemstave er skaktavlmurede (sml. Vordingborg S. 173). I Jernankre læses et Reparationsaar: 1791. Rummet, der har Murbænke, overdækkes af et vistnok oprindeligt, men paa Vægpiller og Skjoldbuer hvilende Hvælv med Kvartstensribber, som løber ned paa groft tilskaarne Kragsten og foroven mødes i en rund Slutsten. Over Vægbuernes Top er i hver Kappe indsat et lille Stykke Ribbeprofil, 18—19 cm langt, sikkert nogle tiloversblevne Formsten fra Korhvælvet (Overribber som i Skibet).

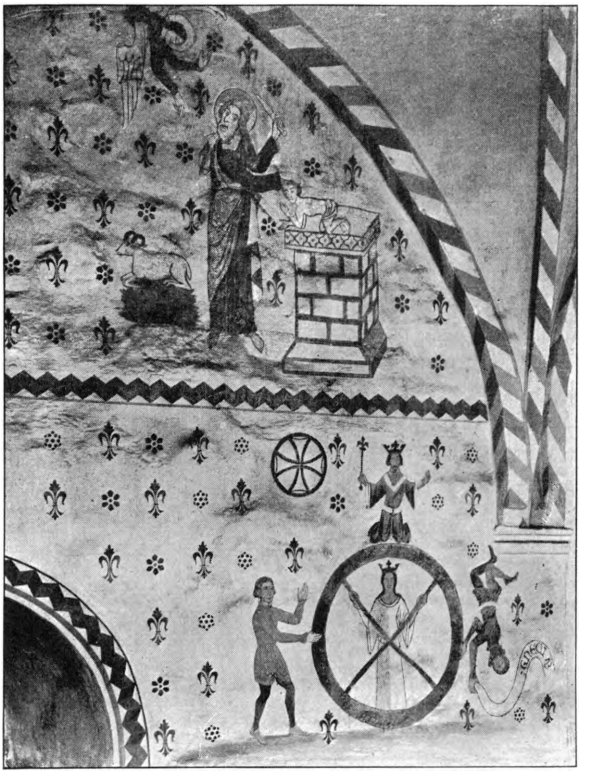

M. M. 1916

Fig. 5. Udby. Kalkmaleri paa Vestforlængelsens Nordvæg.

Sakristiet, som har enkelte Kampesten i Murværket, er snarest lidt yngre end Vaabenhuset. Mellem Syldstenene sidder en Slibesten fra Oldtiden. Paa Nordhjørnerne findes Hjørnelisener, som afskærer Gesimsen med dens udkragende Savskifte. Et rundbuet Østvindue er tilmuret og ødelagt af en ny Dør, et tilsvarende Nordvindue sidder i et spidsbuet Spejl, som naar op over Tagfodhøjde og flankeres af to Cirkelfelter. Den nitakkede Gavl har ni Højblændinger, den midterste og bredeste med en nu ommuret Spidsbue af smaa Sten, de seks næste med Spærstik og de yderste med vandret Fals. Rummet, der forbindes med Skibet ved en nærmest fladrundbuet, falset Dør, dækkes af et Hvælv, som har fortrykt rund Vægbue mod Skibet og Kvartstensribber, der i øverste Top bliver Halvstens; midtvejs har to af Ribberne en enkelt Sten af Halvstensbredde. I Østvæggen findes en ejendommelig lille Gemmeniche, to Skifter høj, med en 14 cm bred Aabning ind til et 38 cm bredt Rum.

I Tiden o. 1500—1525 opførtes *Taarnet* med dets Trappehus. Taarnrummets Vægge har spidse Spareblændinger, den søndre omfattende et tilmuret Spidsbue-Vindue. Den spidse Taarnbue er tredobbelt falset mod Taarnrummet, Hvælvet har Kvartstensribber. Mellemstokværket har i Syd og Vest fladbuede

Glugger i spidse Spejl, i Nord en lille aftrappet Glug; paa Væggene er de to første omgivne af store spidse, den sidstnævnte af en smal fladbuet Spareblænding. Klokkestokværket har fladbuede, tvillingdelte Glamhuller, de syvtakkede Gavle Blændinger i tre Rækker: nederst syv fladbuede, derover to Cirkelfelter og øverst en spidsbuet Blænding, flankeret af to smalle Blændinger med Trappestik. Vestgavlen er moderne fornyet. 1744 blev Taarnet stærkt ommuret, og der anvendtes hertil bl. a. 3000 Sten fra Vordingborg Slot (Rgsk.).

Af Tagværkerne er kun Sakristiets sentmiddelalderligt, med hugne Stregnumre. Taarnets Kobbertag (kun paa Sydsiden) blev nedtaget 1778 og erstattet med Sten; iøvrigt havde Kirken Blytag. 2. Aug. 1793 fik Gehejmeraad Raben, Beldringe, Tilladelse til at nedtage Blyet og lægge Stentag, hvilket skete samtidig med Tømmerværkets Fornyelse. (Kaldsbog og Præsteindberetning 1755).

Kirken er nu hvidkalket og teglhængt; paa Apsis findes dog Blytag. Vinduerne er formede efter nymodens Støbejernsstel med gotiserende Stavværk.

KALKMALERIER OG †GLASMALERI

I Kirken er bevaret Rester af Kalkmalerier fra fire forskellige Perioder, de ældste fra Tiden før Hvælvenes Indbygning, sandsynligvis fra Slutningen af 1200'erne. Skibets nordre Overvæg har bevaret Rester af en paa tyk grusblandet Mørtel og Hvidtekalk malet, o. 30 cm høj Ornamentfrise med Medailloncirkler, hvori Hoveder og Blade, tydeligst midt over Mellemgjordbuen. En enkelt, hertil svarende Figurscene er fremdraget nede i Kirken vest for Skibets søndre Vestvindue (Magnus Petersen: Kalkm. Pl. XII). I et Cirkelfelt ved Siden af en tom Trone, som delvis dækkes af Hvælvingsbuen, ses tre Engle, af hvilke den midterste, Ærkeenglen Michael, borer sin lange Lanse i Gabet paa en Drage, Satan, der styrter ned i Afgrunden sammen med to andre Djævle (Johs. Aabenb. 12). Ornamentet omkring Vinduet er stærkt opmalet.

Et Aarhundrede yngre er Malerierne paa Korhvælvet, der rimeligvis er udført umiddelbart efter Hvælvets Indbygning o. 1400. De er udelukkende af dekorativ Karakter, ved Hovedkrydset omskrevne Palmetblade med nedadvendte Liljer, ved andre af Ribbekrydsene skælagtige Ornamenter, der minder om Martin Maler (se Mogenstrup, S. 754), i de nedre Kapper parvis, mod hinanden stillede Dyr, tildels af naturalistisk Karakter, Hest og Løve, Gaas og Hane, to Drager eller Basilisker (Fig. 4), Buk og Hjort. Ogsaa Skibets Hvælv har sikkert samtidig med eller kort efter Indbygningen faaet en Udsmykning, der kan henføres til Beg. af 1400'erne: stiliserede Plantemotiver med Vinblade eller spydformede Blade paa sorte Stængler med Slyngtraade (Fig. 6).

Fra samme Periode stammer Figurbillederne paa Vestforlængelsens Nordvæg (Fig. 5). Vægfladen er vandret delt ved et Zigzagbaand og strøet med Lilier og Rosetter samt under Zigzaglinien to Indvielseskors. Kun paa Væggens østre Del, øst for den senromanske Dør, er bevaret Billeder: foroven Isaaks Ofring, forneden Lykkehjulet, som drejes af en kronet Jomfru med tvefarvet Kjole og svært Bælte om Lænderne. Af de tre Mænd, som Hjulet forer op og ned, er den opstigende helt nymalet, den nedstyrtende har et Skriftbaand

V. H. 1928

Fig. 6. Udby. Indre, set mod Øst,

med Rester af Majuskler ».. egnev ..« sikkert »regnavi« (»jeg har hersket«). I alle disse højgotiske Malerier er grønt og gult (Okker) anvendt ret rigelig ved Siden af de røde og sorte Farver.

Sakristihvælvets Ribber er dekoreret med Stregsparrer, hvortil kommer simple Bueræk̊ker, Lilier og Rosetter. Over Hvælvets fire Vægbuespidser er malet Minusklerne p—a—o og en Lilie. Plumpt Arbejde fra o. 1500 med grønne og røde Farver.

Paa Skibets Piller, Vægbuer, Triumfvæg og Korbue findes en rig Ungrenaissancedekoration fra 1578 (Aarstal paa mellemste Skjoldbue i Nord) med Akanthusbladværk, graat i graat med røde Frugter; større Partier, særlig ved Korbuen, er nymalede. Kalkmalerierne (Fig. 6) er efter Indskrift paa mellemste

søndre Skjoldbue blevet fornyet Anno 1885. Hele Restaureringsarbejdet udførtes samme Aar ved J. Kornerup.

†*Glasmaleri*, lille, med Billede af »Gunner Hane«, blev indsendt til Oldsagskommissionen 1810, men stjaalet fra Museet paa Trinitatis Kirkeloft. Sml. Gravsten 1.

V. H. 1928

Fig. 7. Udby. Bispefigur.

INVENTAR

Alterbord, sikkert fra senkatolsk Tid, muret af Kamp og Munkesten op til Apsidens Østvæg; det har i ny Tid faaet paamuret en Forside af Munkesten.

Altertavle (Fig. 9), af seksdelt Højrenaissancetype, maaske af Bertel Snedker i Vordingborg o. 1585. Storsøjlerne har naive Kompositkapitæler; i Storstykkets øvre Hermeskafter er reliefskaaret Præstens og Kirkeværgernes Bomærker; Peder Pedersen var Sognepræst 1550—1589. I det tvedelte Topstykke findes det danske og meklenborgske Vaaben, i Topgavlen et lille Relief af Gud Fader med Verdenskuglen. I Kartouchevingerne er der Halvcirkler med Relieffer, det nordre en Engel med Kalk, det søndre Kristi Opstandelse; paa de yderste Volutter staar Engle; nederst sidder smaa sammenkrøbne Mandsfigurer. Paa Storsøjlerne er malet C 6's og S M's kronede Spejlmonogrammer og »Anno 1744«, henvisende til Tavlens Opmaling. »De midterste Fyldinger blev renoveret i deres Grund og de til Inskriptionerne henhørende forgyldte Bogstaver . . . , men det øvrige af Tavlen er, som det forhen har været, med ægte Guld og sirlig Maling ommalet og forgyldt« af Maler Niels Christensen Lund af Slagelse (Rgsk.). Søjlerne er broget marmorerede; paa Rammeværket dominerer rødt, hvidt, brunt og Guld; i Vaabenfyldinger og Vinger er Bunden blaa, Indskrifterne (Skriftsteder og Nadverord) gyldne.

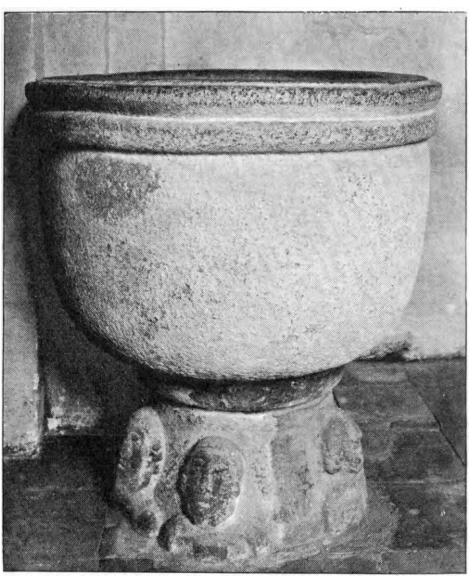

M. M. 1916

Fig. 8. Udby. Font.

Fra en katolsk †Altertavle stammer fire **Relieffer,* 45—47 × 32—36 cm, i sengotisk Stil fra o. 1500, forestillende Kristi Fødsel, Kongernes Tilbedelse, Fremstillingen i Templet og Omskærelsen; Bunden har sparsomme Rester af brunlig eller rod Farve paa Kridtgrund. Nu i Vordingborg Museum. Til samme Tavle har sikkert hørt en nu forsvundet *†Midtfigur,* Maria i Solgisel, staaende paa Maaneseglen (Høyens Notebog 1832).

†Maleri fra 1583, Nadveren. »Den ene skænker i Glasset af et stort Hankekrus; Tinrække til venstre« (Høyen 1832).

Figur (Fig. 7), forestillende en siddende Biskop, o. 110 cm høj, fra o. 1300, utvivlsomt fra et Sidealter. Nu anbragt i Vinduesnichen paa Skibets Sydvæg. Træet er renset.

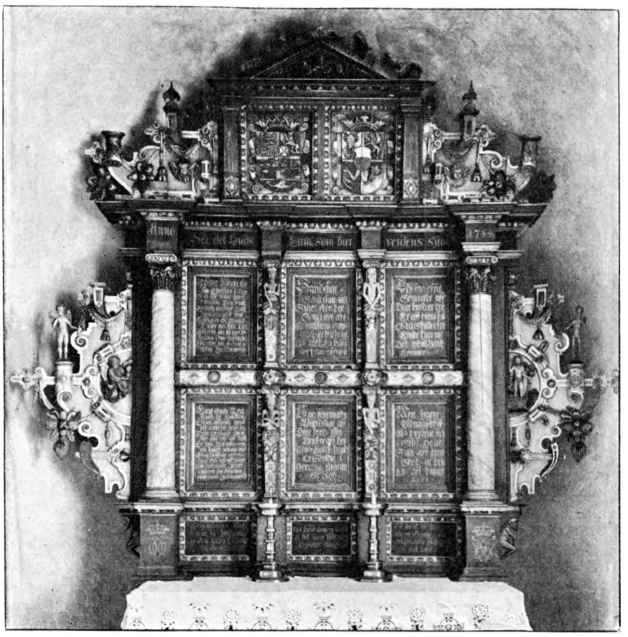

M. M. 1916

Fig. 9. Udby. Altertavle.

Altersølu. Kalk af københavnsk Prøvesølv 1868, skænket af »Sigfriede Raben d. 12. April 1868«; Mestermærke: V. Christesen. *Disk* med graveret Hjulkors; ældre; uden Mærker. *Oblatæske* af kbh. Prøvesølv 1753; Mestermærke for A. F. Holling 1747 (Olrik Nr. 13). Ifølge Regnskabet betaltes 1752 til Guldsmed Holling i København 8 Rdl. 19½ Sk. (à Lod 4 ℔ 6 *ß),* i Stempelpenge 20 Sk., og for det kgl Navn at gravere 20 Sk. **Vinkande,* oprindelig sikkert bestemt til verdslig Brug, 16,8 cm høj, med støbt Gæk, hvorpaa en Engel, og med Graveringer, paa det rørformede Legeme Groteskornamenter, paa Laaget Bomærkeskjold omgivet DPD, 1636 ONS; to ens, utydelige Mestermærker. Paa Siden er senere med Skriveskrift graveret: »Gud Æren Maria Sal: Hr. Marckus Bollesens forærer denne Sølff Kande til Udby Kircke saa og en Sølf Esche forhen levert at bruge paa Alteret till Kallck og Disck til et euig Minde Anno 1705 d. 2. Decembr«. Nu i Vordingborg Museum. *Sygekalk* af kbh. Prøvesølv 171 [3] eller 171 [7], 10,3 cm høj; rund Fod med rhombeformede og halvovale Bukler, rund Knop med Midtring; Mestermærke vistnok for David Buur 1708 (Olrik 123); *Disk* med samme Mærker. *Vinbeholder* med Oblatæske, i hvis Laag graveret: »Iver Dam 1717«. Under Beholderens Bund et senere Istandsættelsesstempel: PCC Sorø.

Alterstager, 42 cm høje, med balusterprofilerede Skafter, fra o. 1625. Overdelen af en senkatolsk **Processionsstagc* af Træ findes nu i Nationalmuseet.

Alterskranke af Smedejern fra o. 1800, svarende til Ø. Egesborg.

Krucifiksfigurer, begge paa nyt Korstræ. 1) fra o. 1450, o. 50 cm høj, med næsten vandrette Arme, snævert Lændeklæde og bøjede Knæ; Krucifikset har vistnok siddet paa det forsvundne †*Korgitter,* thi 1744 blev »Korrækket med det lidet Krucifiks malet, som det forhen har været« (Rgsk.). Nu paa Korets Nordvæg. 2) fra o. 1500, maaske til et Processionskors, kun o. 35 cm høj, med stramt Lændeklæde og strakte Ben. 1746 blev »det lille Krucifix, som sidder i Blindingen udfor Kirkedøren, malet med smukke Farver og Skærfet forgyldt« (Rgsk.). Nu ophængt over Taarnbuen.

Font (Fig. 8) af Granit, romansk, med todelt Rundstav om Kummens øvre Kant, Rundstav forneden, og paa Foden i højt Relief fire Brystbilleder af Mænd, én holdende en Bog. Intet Afløb. *Fad,* sydtysk Arbejde, 62 cm i Tvm., med Bebudelsen omgivet af Minuskelring og to Dyrefriser. Fra o. 1600.

V. H. 1928

Fig. 10. Udby. Prædikestol 1584.

Prædikestol (Fig. 10) i Ungrenæssance fra 1584, vistnok af Hans Snedker i Næstved. Hjørnesøjlerne er joniske; i alle Felterne og paa de udtungede Hængeværksbrædder er der skaaret Akantusværk, i Storfelterne ordnet om runde Bladkranse med Mandshoveder i Tidens Dragter, naivt gjorte ligesom Englehovederne med de udstaaende Øren. I et af de nedre Felter er der et reliefskaaret Skjold med Aarstallet »158IV«. Sikkert o. 1605 blev Stolens Fyldinger vendt, saa at de udskaarne Forsider kom til at sidde indad, og paa Storfelternes glatte Bagsider maledes: Kristus med Verdenskuglen og Evangelisterne, med Navnene paa de malede Portaler. Malerierne skyldes samme

Mester som Alterbordsforsiden i Ørslev (S. 925). I de nedre Smalfelter er samtidig malet store gyldne Frakturbogstaver; i de øvre, senere ommalede, læses et Skriftsted og Aarstallet 1744 henvisende til en Restaurering, hvorved »Prædikestolen med sin Trone, som havde været sirligt forgyldt, er overalt paa Billeder og Gesimslister forbedret med Forgyldning, Trappens Læn og Piller med Oliefarve marmoreret« (Rgsk.). I ny Tid er Fyldingerne atter blevet vendte med Snitværket udad. Et ud skaaret Felt staar dækket, ind mod Sydvæggen. Stafferingsfarverne er hvidt, rødt, sort, gyldent og Lasurer; Bundene med Træets Farve. Den oprindelige Himmel har Bladværksfrise og Trekantgavle.

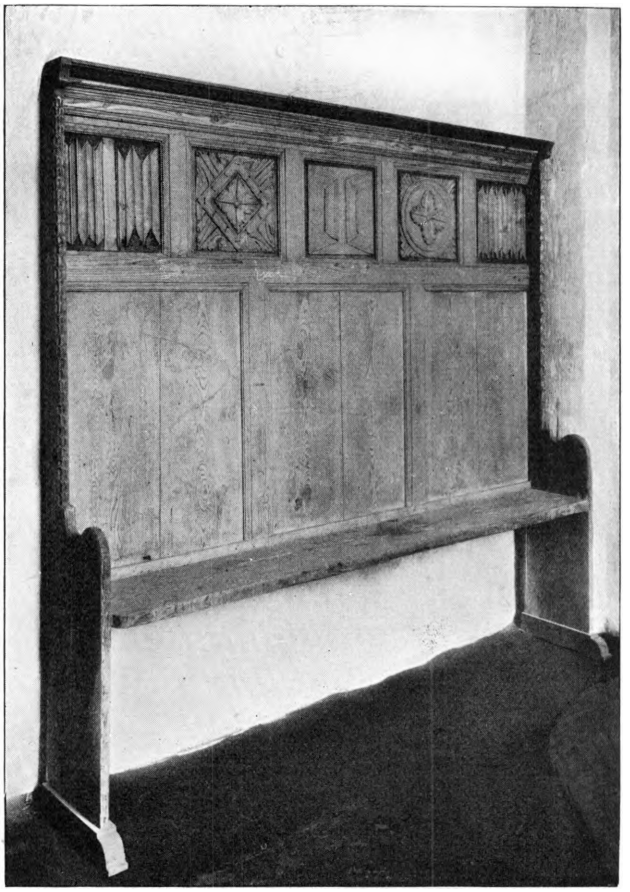

Fig. 11. Udby. Bænk i Koret. V. H. 1928

Højrygget Bænk (Fig. 11) af Fyr, fra o. 1550—75, i 1885 flyttet fra Sakristiet til Korets Nordvæg. De udsvejede Vanger har paa Forkanterne en skælbelagt Rundstav; i Rygpanelet er der forneden tre store glatte firkantede Fyldinger, foroven fem kvadratiske, de tre med Foldeværk af vekslende Form, de to med Akantusfirblad i Rude eller Cirkel; den profilerede Gesims er delvis fornyet. Fyrretræet staar umalet, kun med Snedkerstaffering: rød Bund i de øvre Fyldinger.

Stoleværk (Fig. 12), nu med aabne Stader; nogle af Dørene ligger paa Loftet. Gavlene i Skibet er væsentlig fra 1619, i Vestforlængelsen fra 1626. Alle har brede paalagte Pilastre med Kassetteværk baade paa Postament og Prydbælte, derover kanneleret Skaft og toskansk Kapitæl, som krones af en Gavltrekant. De to Aarstal er begge skaarne paa Postamenter i Sydrækken; Ornamentiken er rigt varieret. De samtidige Vægpaneler er glatte.

Paa en af Nordrækkens Gavle fra 1619 er anbragt en lille, samtidig *Fattig-*

blok, hvilende paa en Kassetteværkskonsol. Et *Endepanel,* nu i Taarnrummets Sydniche, har fire Rundbuefyldinger og i Frisen, der femdeles ved smaa bladlagte Konsoller, fladsnittet symmetrisk Akantus med enkelte Hoveder af samme Karakter som Prædikestolens og vistnok af samme Snedker. †*Skriftestol* og †*Degnestol* nævnes 1744, da de blev malede med Oliefarve, udvendig efter Altertavlen og indvendig efter sædvanlig Kulør (Rgsk.).

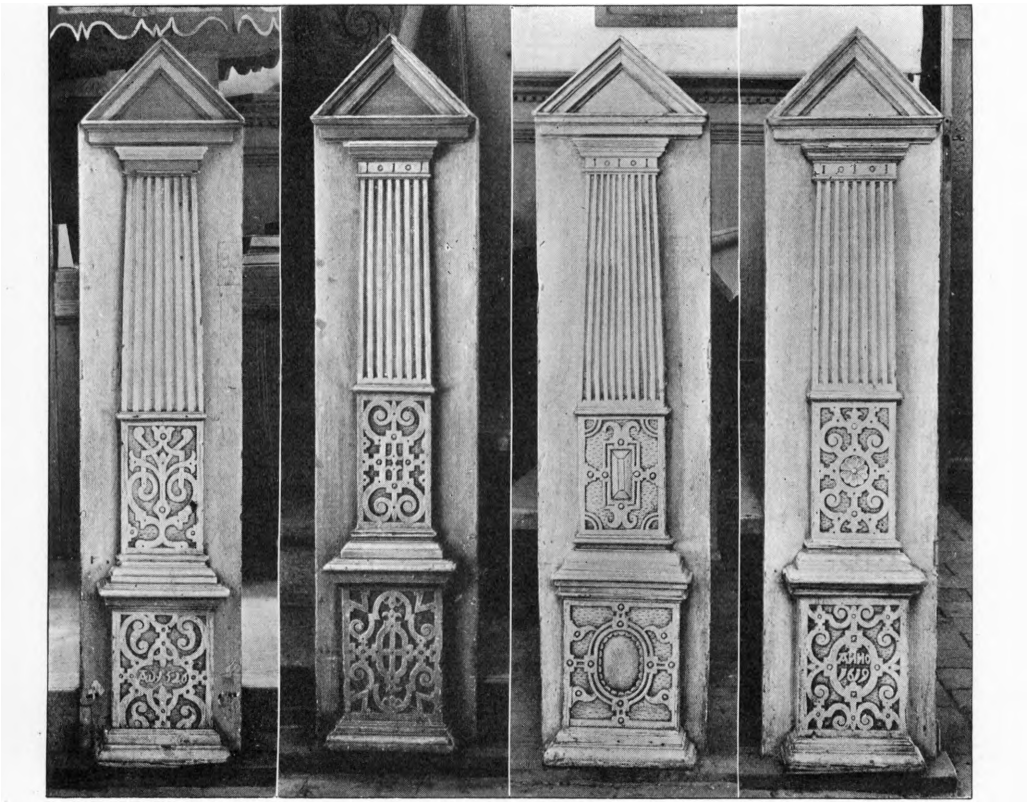

V. H. 1928

Fig. 12. Udby. Stolestadegavle 1619 og 1626.

Dør, mellem Kor og Sakristi, af Egebrædder med lodrette og vandrette Jernbaand; Gangjernene ender i Halvbuer. Vistnok fra o. 1600.

Lysekrone i Skibets Østfag; med Dobbeltørn, 8 Lysearme og 8 Prydarme; fra o. 1650. *Lysearm,* ligeledes messingstøbt, ved Prædikestolen; fra o. 1650—1700.

To *Pengetavler,* den ene rød, med malet Aarstal 1603, den anden umalet, med sort Aarstal 1746, sidstnævnte anskaffet for 64 Skill. (Rgsk.).

Taarnur. »Kirkens gamle forrustede, dog massive og stærke Urværk« blev 1729 istandsat af Johan Diderik Galle, 1751 erstattet af et nyt fra Johan Galle og 1783 sat i gangbar Stand (Kaldsbog). 1744 blev Urskiven paa Taarnet opmalet af nyt, de kongelige Cifre, Aarstal og Viserhaanden forgyldt (Rgsk.).

Klokker. 1) Over en Akantusbladfrise: »Her Jens Woldomb i Wby och Peder Nielson i Groumlose Kierckeverge Jeg ved min Frelser lefwer och schal opvecke mig af Jorden ieg sch[a]l se Gud och ingen fremedt for hanom Gos mich Felix Fuchs Anno 1631«. Paa Siden et kronet C4, dannet af og indrammet i Bladværk. Tvm. 95 cm. 2) Støbt af H. C. Gamst Kiøbenhavn 1803. Tvm. 112 cm.

1755 nævnes tre Klokker, af hvilke den mindste er bevaret (= Nr. 1).

†Den største havde en Indskrift med latinske Bogstaver: »Ao 1629 haver ærlig og velbyrdig Mand Palle Rosenkrantz, Høveds Mand paa Wordingborg bevilget denne Klokke at støve til Udbye Kirke, Kirkeværger Peder Nielsen i Grumløse og Hans Pedersen. Gos mich Felix Fuchs von Coppenhagen«. Midt paa stod det danske Vaaben, ved dets venstre Side R, ved dets højre Side P.

†Den mellemste Klokke havde en Majuskelindskrift, der efter Gengivelsen muligvis skal læses: »Awe Maria Gracia Oleef Henrik Soon ...«

GRAVMINDER

Epitafium over Mag. Iver Dam, født i Caarsøer 17. Nov. 1671, Præst for Udbye og Ørsløf 25. Marts 1699, død 26. Marts 1725, begravet sammen med to Sønner og tre Døtre, efterladende Hustru Karen Gemtze med een Søn og fire Døtre, gift i 26 Aar. Reliefversaler paa Ølandskalksten, 175 × 112 cm, i brunmalet Træramme, opsat paa Skibets Nordvæg. I Hjørnerne Medailloner med Evangelistfigurer; foroven Spejlmonogram I D i Bladkrans holdt af to Basunengle, forneden Døden med Le og Timeglas og Indskrift: Memento Mori.

Gravsten. 1) Granit (Fig. 13), romansk, 168 × 62,5 cm, o. 20 cm tyk, indflyttet 1885 i Taarnrummet fra Kirkegaarden. Paa den skraakantede Flade er i Relief en lang Stang, foroven med et Hjulkors, derover en Fane og endende i lille Kors. Indskriften: »Absalon«, staar med Reliefmajuskler i et Tværbaand ved Stenens Kortside, »paa Hovedet« i Forhold til Korset[5]. Stenen laa 1755 i østvestlig Retning med Indskriften mod Øst, 3 Alen øst for Apsis; efter Sagnet dækkede den over en Herremand Gunner Hane, hvis delvis ødelagte Vaaben og Navn havde været indbrændt i en Rude i Vinduet ved Prædikestolen (sml. S. 913); hver Jul uddeltes under Navn af Gunner Hanes Minde 8 Sietdaler til Sognets fattige (Præsteindberetning 1809).

2) 1599. Hr. Laurentius Jacobsøn Cimber (født i Jylland), død <13. Jan. 1622>, med sine Hustruer: Dorothea Hansdatter, død 6. April [15]91, og Margareta Hansdatter, død <30. Jan. 1615>. Under den latinske Indskrifts fordybede Versaler er et stiliseret Træ med latinsk Sentens og Aarstallet MDIC. Latinsk, religiøs Randskrift med smaa Liljer i Hjørnerne mellem Rammestregerne. Ølandskalksten, 172 × 87,5 cm, optaget af Korgulvet og nu opstillet i Vaabenhuset.

3) Erlig Mand Niels Hansen, født i Grumløsse, død sammesteds 24. Marts 1603; under Reliefversalerne et Bomærkeskjold og omkring et Timeglas:

Glassit rinder oc Tiden gaar vist
Døden dig finder hvor du est
Saa gief som du vaar jeg i Lifve
Den som jeg nu er skalt du og blifve.

Religiøs Randskrift begyndende i venstre, øvre Hjørne med ♠ Graa Ølandskalksten, 165 × 86—70 cm, optaget af Skibets Gulv og opstillet i Vaabenhuset. Den skævt-trapezformede Sten har ikke middelalderlig Profil.

4) Erlig Mand S. Peder Nielsøn, barnefødt og boende i Grumløse, død <5. April 1636> i hans <63.> Aar, og Hustru Ane Andersdaatter, død□. Stenen er bekostet af begge. Nu ret stærkt slidte Reliefversaler. Religiøs Randskrift; Hjørnecirkler, de to øvre baarne af barokke Volutter, med Evangelisterne og deres Tegn; foroven Opstandelsen, forneden et Skjold. Graa Ølandskalksten, 184 × 107 cm, optaget af Skibets Gulv nærmest Koret og opstillet i Vaabenhuset.

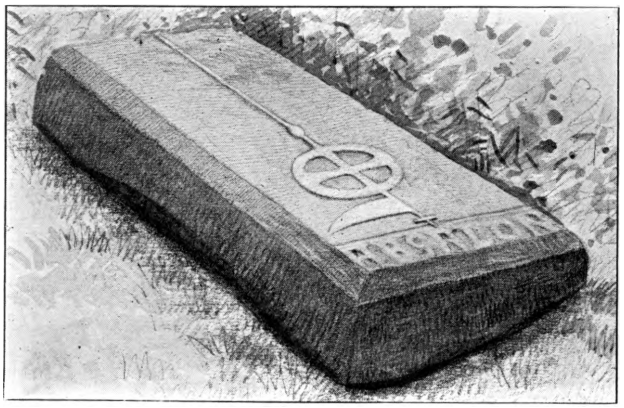

Fig. 13. Udby. Romansk Gravsten, forhen paa Kirkegaarden. Tegning af Ditlev Laub 1877.

5) Udslidt Kalksten, trapezformet, 205 × 108—91 cm, foran Vaabenhusdøren.

Forsvundne Gravminder. Præsteindberetningen 1755 nævner følgende:

†Epitafium i Koret, opsat af Sognepræst Lars Jacobsen over hans 6. April [15]91 i Pest afdøde Hustru, »bestaaende af et velgjort latinsk Vers«, hvorunder et Aarstal med forskrevne Romertal. Sml. Gravsten Nr. 2.

†Sten i Korgulvet med kort dansk Indskrift over S: Niels Jacobsen, død 28. September 1602; efter Indskriften stod Aarstallet 1610 [da Stenen blev udført]. Maaske identisk med Gravsten Nr. 5.

I Sakristiet var 1755 en aaben Begravelse, hvori Stedets Præster laa, men uden Indskrifter paa Kisterne. Kaldsbogen 1776 siger, at der var fire Ligkister.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72, 1700—21, 1721—68 (RA), 1728—76 (LA). — Kaldsbog, begyndt 1776 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755, 1809 (NM). — Museumsindberetninger af Sophus Müller 1877, af J. Kornerup 1885, af M. Mackeprang og C. M. Smidt 1916. Revideret 1928 af C. A. J. og V. H. 1928.

[1] SRD VII, 10,115. Ældste danske Archivregistraturer III, 371 f. [2] Aug. F. Schmidt: Danmarks Helligkilder, S. 123, Nr. 608. [3] Optegnelser i Dansk Folkemindesamling. Danske Sagn III, 501. [4] Kornerup skriver 21. Juli 1885 i et Brev til Worsaae (NM): »Vi havde nær faaet Hvælvingsribberne ned i Hovedet, idet store Stykker af disse, som ikke ere i Forbundt med Hvælvingen, vare aldeles løse ...«. [5] Sml. dog en nøjagtigere Tegning hos Loffler: Gravsten fra Middelalderen PI. IX, Fig. 49.

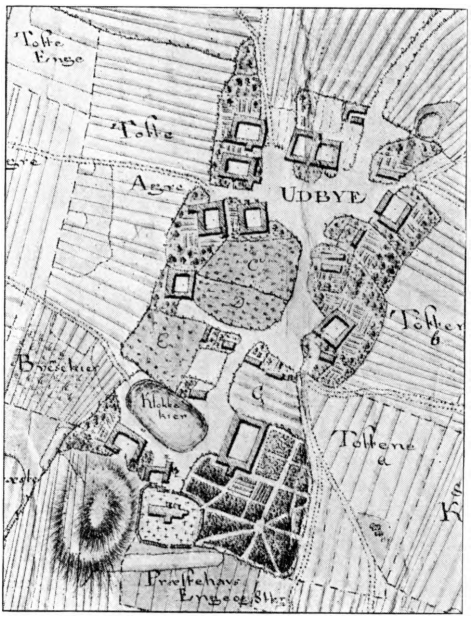

Fig. 14. Udby 1774.